Idel-Ural

41 (47) Tatar legionьnьꞑ atnalьq gəzitəse 10. Oktəbr 1943

Bygenge kənneꞑ auьrlьqlarь

German həm tatar xalqьnьꞑ suqьş-can duslьqьn taqьnda kecəjty — bygenge kənneꞑ məhim burьclarьnnan berse bulьp tora. Fəqət suqьşcan duslьq qьna kiləcəktəge berdəmlekneꞑ ьşanьclь nigeze bulьp tora. Suqьşta qulqa qul totьnьp kərəşycelər əcen kiləcəktə bergə matur həm jəmle xezmət ity kiterəcək.

German həm tatar soldatlarь arasьnda duslьq kənnən-kən arta. Ike aradaqь duslьq fronttaqь kərəştə bigrək tə nьq kecəjə. Suqьşta ber-bersen qotqaru, ber-berenə jardəm ity əcen kyrsətelgən qəharmanlьqlar misalьn bik kyp kiterergə məmin.

Suqьşta ike millət arasьnda bulqan berdəmlekneꞑ nьqьь doşman əcen qurqьnьclь kec bulьp tora. Bol'şeviklar bu berdəmlekneꞑ ysye alar əcen kiləcəktə qьzqanьc nətiçədə betyen acьq sizələr. Şunьꞑ əcen də alar tərle provokatsiələr həm kin kyləmdə alьp barьla torqan propaganda, aldau həm terror julь belən ike arada doşmanlьq tudьrьrqa mataşalar. German xalqьna qarşь bulqan propaganda nindi genə təstə bulmasьn, nindi genə pərdə belən qaplanmasьn, ul bol'şeviklarnьꞑ xəzergə kəndəge iꞑ məhim burьclarьnnan bulьp tora.

Bol'şeviklarnьꞑ bezneꞑ araqa, xərbi əsirlər təsendə, məxsus xəzerləngən agentlarьn çibəryne hic tə onьtmasqa kirək. Alar tьşqь jaqtan millətce bulьp kyrenergə həm yzlərenen təp maqsatlarьn jəşren rəveştə ytkərergə tьrьşalar. Ləkin Germaniəgə həm bezneꞑ səjasətebezgə qarşь bulqan propagandalarь, alarnьꞑ bol'şeviklьq jəzen acьp salalar. Alar ber vaqьtta da acьqtan acьq qarşь kərəşkə caqьrьp cьqmьjlar. Jьş qьna, bu propaganda, german komandalьqьnьꞑ jalqьşlьqlarьn tənqitləy.jəisə suqьş corьnda bulqan auьrlьqlardan fajdalanu təsendə alьp barьla. Alar, keckenə genə bulqan çitəşsezleklərdən də məhim, səjasi məs'ələlər kytərergə tьrьşalar.

Xəzerge kəndəge kərəş şartlarьnda, bezgə ber az şiklənep qaraunь hic tə isebezdən cьqarmasqa kirək. Bezneꞑ kypcelegebezne, birgən syzebezgə ьşanьp, əsirlektən qotqardьlar həm qulьbьzqa qoral birdelər.

Bezneꞑ burьcьbьz — berektəşlərebezne bol'şevizmqa qarşь kərəştə cьn kyneldən birelgənlegebezgə ьşandьrьrqa tieşbez. Bezneꞑ suqьşta kyrsətkən unьşlьqlarьbьz, bezneꞑ dərəçəbezne kənnən-kən ystərə baralar. Bezneꞑ arada bersəm-sərəm cьqqan satьlucь provokatorlar german komandalьqьn şaq qatьrmьj həm başqalarqa şiklənep qarau ujьn tudьrmьj. Şuna kyrə də bezneꞑ yzebezne totuьbьz, zur tyzemlek həm insaflьq taləp itə.

Bezneꞑ vazifabьz həm soꞑqь teləgebez acьq. Ləkin monь bely genə az. Ber bez genə tygel, bəten xalqьbьz bezneꞑ maqsatnь anlarqa həm bezgə bəten kecləre belən jardəm itərgə tieşlər.

Bez bəten tatar jəşləren zur tyzemlekkə, batьrlьqqa həm izge kərəşkə caqьrabьz. Xalqьbьznьꞑ tormьşqa həm kərəşkə sələtle bulьrn kyrsətergə burьcьbьz. Bol'şevizmnь çiꞑgəndə genə, bezneꞑ vatanьbьz azat bulacaq. Kərəş julьnda bulqan auьrlьqlar, qььnlьqlar — bezneꞑ jərək teləgebezne qaqşata almaslar!

Italiəneꞑ jaꞑa julь

Jaꞑa çəmhyriət-faşistik dəvləte başlьqьnьꞑ burьclarьn yz əstenə alqan səqəttə Mussolini Italiə xalqьna tybəndəge mөraçəqətne jasadь:

„Ministrlar şurasьnьꞑ 26 sentəbrdə qabul itkən deklaratsiəse nigzendə jaꞑa çəmhyriət faşistik dəvləte tudь. Bu dəvlət jaqьn kənnərdə sajlanacaq millət çiьlьşь tarafьnnan yzeneꞑ soꞑqь konstitutsion təsen alьr. Şul vaqьtqa caqlь min bygennən başlap çəmhyriət faşistik dəvləteneꞑ juqarь başlьqь burьclarьn yz əstemə alam".

Qul qujqan: Mussolini

Italiəneꞑ jaꞑa xəkymətе

Tənjaq Italiə şəhərləreneꞑ bersendə, Mussolini çitəkcelege astьnda, 27 sentəbrdə Italiə çəmhyriət faşistik xəkymətnen berence ojьştьru utьrьşь buldь.

Adol'f Hitler tybəndəge telegrammasьn Ducega çibərde:

„Rimdaqь çəmhyriət faşistik xəkymətе başlьqь Benito Mussoliniqa.

Duce!

Min sezneꞑ Italiə çəmhyriət faşistik xəkymətе tuuь turьndaqь xəbəregezne şatlьq həm qənəqətləny belən aldьm. Min, Duce, Bəjek Germaniə Imperiə xəkymətenen Sezneꞑ taraftan təzelgən jaꞑa çəmhyriət faşistik xəkymətеn tanuьn həm anьꞑ belən bergə, qulqa-qul totьşьp turьlьqlь berektəşlər berdəmlegendə çinygə xətle suqьşьn dəvam ittery niətendə ikənen sezgə xəbər ityne yzem əcen şərəf sanьjm.

Adol'f Hitler".

Jaꞑa Italiə xəkymətе, Germaniə xəkymətennən başqa taqьn Japoniə imperatorlьq xəkymətе, Rumьjniə, Bolqariə, Vengriə, Xorvatiə həm Slovakiələr, şulaj uq milli Qtaj belən Manczu-di-Go tarafьnnan yzen tanularь turьnda xəbər aldь.

Faşizmnьꞑ jaꞑa jəze

Baş kvartiradan jьraq tygel şəhərləreneꞑ bersendə urnaşqan jaꞑa xəkymət qərarlarь jaꞑa Italiəne tybəndəgecə ujlarqa nigez birə:

Ul yzeneꞑ berdəmlege belən kecle həm yrnək rəveştə ojьşqan içtimaqi çəmqiət bularaq xəzerge zaman dəvləten gəvdələnderəcək. Monьꞑ şulaj bulacaqьn Mussolinineꞑ tybəndəge syzlərе də kyrsətə:

Idarə həm xəkymətkə jaꞑa urьnnar, berence nəvbəttə, əçcelərgə birelәcək. Xəkymətneꞑ, faşistlar əqzalarьnьꞑ qanunsьz bajularь turьndaqь eşlərne tikşeru komisiəsen qaldьru turьndaqь qararь. Dyce çitəkcelegendə jaꞑadan terelə torqan Italiəneꞑ içtimaqi sьjfatьn da, şulaj uq acьq kyrsətə.

Əqzalarь korol tarafьnnan bilgelənep kilgən Senat taratьlqan. Dingez, hava həm qorь çir keclərе kyꞑelle faşistlar militsiəse ecenə quşьla.

Məstəqillek əcen kytərelgən Idel-Ural bajraqьn, auьr kərəşlərdə çiꞑep, tuqan ilebezgə alьp qajtьrbьz

Bezneꞑ əcen jul ber genə

Bol'şevizmqa qarşь Germaniə həm bəten Jevropa xalьqlarь tarafьnnan alьp barьla torqan xəl itkec bu kərəş, qanlь suqьş — bezgə, tərek-tatar xalьqlarьna qajət zur həm auьr burьc jəkli. Bez, bu jəşəy jaki ylem əceꞑ alьp barьlqan suqьşta yzebezneꞑ urnьbьznь, burьcьbьznь acьqlap, şul burьc, bəjek ideal əcen kərəşergə tieşbez. Bezneꞑ bəjek idealьbьz bulьp: bol'şevizm qollьqьnnan azat bulu, yz məstəqillegebezne jaulap alu tora.

Bezneꞑ əcen jul ber genə: jə bez məngegə bol'şevizmnьꞑ qollьqqa ducar itelgən, kimsetelgən keşeləre bulьp qalabьz, jaki bol'şevizmnь tarmar itkənce yz məstəqillegebez əcen kərəşəbez. Başqa jul juq. Başqa hər tərle jul bezne hələkətkə iltəcək. Başqaca bezneꞑ jəşəyebezne sorau astьna qujacaq. Tərek-tatar xalьqlarь əcen bol'şevizmnan şəfqət, raxim ezləy, alardan nindi də bulsa çiꞑellek kəty — aqьlsьzlьq, jaki bol'şevizmnьꞑ qara jəzlegen anlamau bulьr ide.

Soꞑqь vaqьtta kecьqьştaqь front xəllərenen yzgərye, bezneꞑ araqa kergən qajber qurqaqlar əcen bu məs'ələlərgə bətenləj başqa qaraş tudьrdь. Alar kiləcəktə bol'şeviklar aldьnda nicek bulsa da yzləren aqlau əcen jəşren rəveştə bezneꞑ kərəşebezgə kirtə salьrqa həm bezneꞑ berdəmlelegebezne bozarqa mataşalar. Ujlarь acьq, saf bulmaqan barlьq keşelər əcen də, bol'şevizmnьꞑ juq itelәcəgenə ikələnep qaraucьlar əcen də ber genə nərsəne istə totarqa kirək: bol'şevizm sistema bularaq çir jəzennən barьber juq itelәcək. Bol'şevizmqa — Stalin palaclarьna Jevropaqa ajaq basarqa məmkinlek birelməjəcək! Jevropanь bol'şeviklaştьru turьndaqь barlьq lьqьrdaular, xiallar azatlьq əcen kərəşyce Jevropa həm Aziə xalьqlarь tarafьnnan juqqa cьqarьlacaq.

Bol'şevizmqa nindi də bulsa ьşanьc belən qarau — tarix həm bezneꞑ azatlьq əcen kərəş idejəbez tarafьnnan qafu itelməjəcək. Kemdə kem bol'şevizm belən kileşy turьnda, alardan acьq jəz tabu turьnda xiallana, ul keşe bezneꞑ millətebezneꞑ azatlьq xərəkətenə xianətcelek itə. Bol'şevizmnan ber kemgə də şəfqət juq. Bol'şevizm barlьq acuь, jauьzlьqь belən Jevropa əstenə, keşelek dənjasьna qaplanьrqa bəten kece belən tьrьşsa da, ul ana iresə almajacaq. Bol'şevizmnьꞑ təp yzlege — acu, yc alu, azatlьq əcen kərəşyce barlьq xalьqlarnь juq itydən tora.

Bol'şeviklar kencьqьş frontta qajber unьşlarqa ireşsələr də, alarnьꞑ bu unьşlarь fəqət ylem aldь sulauь qьna bulьp tora. Jevropa həm məselman xalьqlarьnьꞑ kece bəjek həm ul kec bol'şevizmnь tar-mar itəcək.

Kərəş dəvam itə. Kərəş dəvam itəcək. Kərəş — bolşevizm belən aranь xəl qьlqancь, anь çimergənce suzьlacaq. Barьbьz da keşelek dənjasь əstenə kilə torqan bu cumaqa qarşь qorallanьrqa, soꞑqь keckəcə kərəşergə tieşbez. Jə jəşəy jə ylem əcen bara torqan bu suqьşta bezneꞑ urьn acьq, bezneꞑ jul ber — kərəş həm bol'şevizmnь tar-mar ity.

A. Xəmidi

4° Zsn 55 624

D-r Gebbelsneŋ aşlьq çiu bəjrəmenə qarata səjləgən notьqь

D-r Gebbels aşlьq çiu bəjrəmenə qarata jasaqan yzeneŋ notьqьnda bolaj səjlədə:

Germaniə igencelərə yzlərenə jəkləngən çəvaplь eşkə lajьqlь bulularьn isbat ittelər. Fyrer həm Germaniə xalqь tarafьnnan birelgən ьşanu, alarnьŋ kyŋelen teşermədə həm şuŋa kyrə kiləse suqьşlar ecen Germaniəne azьqtelek belən tə'min ity burьcь xəl qьlьndь.

Germaniə suqьşnьŋ bişence jьlьn, anьŋ berence başlanqan jьlьndaqь keşe başьna birelə torqan ikmək eleşennən artьq birygə ireşy belən qarşьlaub, iskitərlek ber nərsə bulьp tora. German igencelərə kiləcəktə də, xalьqnьŋ azьq-telek belən tə'min ity elkəsendə, başqa tə'minat eşləren unьşlь başqarqan şikelle, çiŋep сьqu ecen barlьq kecen qujьp tьrьşacaq. Əgərdə Germaniəneŋ doşmannarь, Italiə yrnəge belən, Badolio sьman, Germaniədə də ytkərergə xiallanьp torsalar, alarnьŋ balalarca bulqan bu ьşanьclarь Germaniə xəkymətenen ecke idarə ecen, Germaniə xalqьnьŋ suqьşnь alьp baruqa bulqan nьqlь ьşanьcьn həm ixtiari tьrьşlьqьn deres bahalamauqa əsaslanqan butalьş ikənen kyrsətə.

Xəzer elekkege kebek yk, syz Germaniə xalqьnьŋ jəşəy tormьşь turьnda bara. Həm suqьşta çiŋep сьqu ecen beten tьrьşlьqьn qujmaqan xalьq qьna kerəştə ottьru qurqьnьcь astьnda tora. Xalьq kecen tulьsьnca eşkə çigep, ber vaqьtta həm nindi genə xaqqa da yz namusьn həm ireklegen satmaucь jaki [illegible] taşlamaucь [illegible] qьna suqьşta hic şiksez çiŋep сьqacaq. Berektəşlərneŋ havadan jasaqan terror heçymenə kilgəndə, ul, jaki havada bara torqan suqьşlar, kybesencə ike jaqnьŋ da texnik tajanьcь bulьp tora dip əjtergə kirək.

Bezneŋ yskən həm ysə barucь kecebez tarafьnnan, kiləcəktə doşman material həm keşe kece jaqьnnan bik zur juqaltularqa ducar iteləcək. Ul caqta. bik matur ber kendə. şundьj vaqьt kiler ki. xətta unьş qullanьlqan caralarqa çəvap birə almajacaq.

Yc alu rəveşe turьnda. qajsьdьr ki. Germaniə xalqь arasьnda fiker alьşu bara. Qajber səbəplərgə qarap. min monda tik şunь qьna əjtə alam: inglizlər əgər kiləcəktə beznen yc alu rəveşen matur syzlər həm endəməle replikalar dip kenə qarьjlar ikən. bik zur jalqьşalar. Alarnьŋ bu lьqьrdaularьnda ber nindi də сьnbarlьq juq. Angliəgə isə ber matur kendə bu сьnbarlьq belən ocraşьrqa turь kiləcək əle. Ul caqta bəlki britan xalqь yz xəkymətenə rəxmət əjter.

Su astь kimələre suqьşьna kilgəndə isə, əgər ingliz həm amerikalьlar, su astь kimələre qurqьnьcь beterelde inde, dip ujlьjlar ikən, ul caqta alar kiregennən artьq alqa jegerələr. Bu qurqьnьc isə, bik jьraq bulmaqan ber kendə alar aldьnda barlьq quəte belən kilep basacaq.

Kencьqьştaqь suqьşlarqa qarata, Germaniə qorallь keclərə qaramaqьnda, bol'şeviklarnь Germaniə ciklərennən jьraqta tota alьrlьq, çitərlek kyləmdə saqlanu keclərə bar dip əjtergə memkin. Əgərdə soŋqь atnalarda kencьqьş frontьnda cigeny xərəkətlərə alьp .barьlqan ikən, bu isə eşlekle, nigezle həm batьrlarca ujlanqan plannan kilep сьqtь. Bezneŋ suqьş xərəkətlərebezne alьp baru ecen bulqan bu kycenylərebezneŋ nərsə aŋlatqanьn kiləcəktə doşmanqa sizərgə turь kiləcək. Germaniə xalqь kiləcəkkə ьşanьc həm salqьn qan belən qarьj ala. Bezneŋ front ber urьnnan da doşman tarafьnnan ezelməgən. Bezneŋ qəskərlərebezneŋ aubrlьqlarnьŋ qatь buluьna qaramastan, nьq bulularь kyrende. Kencьqьş hər vaqьt, məs'ələne acьq itep xəl qьlqancьqa qədər, Germaniə xalqь ecen zur qurqьnьc bulьp toracaq.

Bu suqьş azaqqa qədər dəvam ittebygengə qaraqanda, hər xəldə zurraq buldь. Həm.bez anь hər vaqьt kicerə kildek. Kem qoralnь taşlasa, ul juqaltu həm qьzqanьcsьz rəveştə сьqarьp taşlana. Bu məs'ələ xəzer barlьq tərtipkə jaki idarəgə qaraşqa, ajrьm şəxsi zatqa həm ьşandьruqa tygel, bəlki xalьqqa. anьŋ tormьşьna, anьŋ kiləcəgenə, anьŋ jəşəy xoquqьna həm memkinlegenə qaqьla.

Italiə misalь aŋqa kiterə torqan sabaq bulьp tora.

Bu suqьş azaqqa qədər dəvam itterelergə tieş. Bezneŋ sajlanu — suqьş belən solьx arasьnda tygel, bez — çiŋy jaki qalu. — digənne sajlьjbьz. Şulaj itep. min, xəzer Germaniəneŋ xəzerge vaqьtta qomumi xərbi məs'ələsenə kycəm:

Suqьş. solьxnь saqlau jaki anь kety ecen tygel, solьxnь abrujlьq həm irek alьp qalu maqsatь belən dəvam ittelə. Xalьqnьŋ əxlaqlьqь həm anьŋ maddi bajlьqь niqədər kybrək həm nigezlerək qullanьlsa. bez şul qədər tizrək yzebezneŋ maqsatьbьzqa ireşəcəkbez. Fəqət irek kenə — hic ber nərsə belən almaştьrьlmaslьq bajlьq bula ala. Şunьŋ ecen də hər ber xalьq. yzeneŋ jəşəy dəvamьnda. irekne soŋqь tamcь qanь betkəncegə qədər saqlarqa tieş.

Kencьqьş frontьnda german çəjəyle qəskərlərə heçymgə baralar

Urta diŋgezdə Stalin qapşaqьclarь

Məskəydən xəbər itylərə bujьnca. Urta dingez komitetьna Sovet vəkile itep. Tьşqь Eşlər Xalьq komissarь urьnbasarь Vьjşinski bilgeləngən. Amerika vəkile bulьp Panamadaqь elekke vəkil Vil'son bilgeləngən. Angliə vəkile bulьp ministr Mak Millan bilgeləngən.

Vьjşinski kebek elkən Sovet tyrəsen. Urta dingez komitetьna vəkil itep bilgeləy. kenjaq Jevropa eşlərenə yzlərenen qatьşularьna Sovetlarnьŋ nindi zur əhəmiat birylərеn kyrsətə. Alar Urta dingez.komitetьn bol'şeviklьqnь taratucь yzlərenen organnarьna əjləndererga omtьlalar.

German zenit tubь heçymgə xəzer

Suqьş xəllərə

German qəskərlərə baş komandalьqьnьŋ 5 nce oktəbrdə birgən xəbərə bujьnca:

Kuban kyper aldь nьqьtmasьnda Sovetlarnьŋ kecle heçymnərə kire qajtarьlqan. Bu heçymdə doşman bik kyp qan tygərgə ducar itelgən.

Urta Dneprda həm kencьqьş frontnьŋ. urta həm 'ten jaq bylekl ərendə doşmannьŋ barь tik urьnlь heçymlər jasaub xəbər itelə.

Pripjct jьlqasь tamaqь bujьnda həm Smolenskidan kenbatьşta qatь kerəşlər dəvam itə.

Baş komandalьqnьŋ bojьrьqь bujьnca, beten tuplarnь, tanklarnь həm başqa xərbi qorallarnь qorь çirgə сьqarqannan soŋ. Korsika utraub qaldьrьldь. Utraudan iŋ soŋьnda yzeneŋ ştabь belən general-lejtenant fon Segner сьqtь.

3 nce oktəbrdə. terle qoral keclərə belən jasalqan desant operatsiələrə aşa. ike ken dəvam itkən kerəş nətiçəsendə. german qəskərlərə Kos utraubn aldьlar. 600 ingliz həm 2500 Badolio qəskərlərə əsirgə alьndь. 40 tup. 22 ocqьc həm ber suqьş kiməse german qəskərlərə qulьna teşte.

German su astь kimələre tarafьnnan Urta dingezdə 7 doşman kiməse (59 000 brt.) batьrьldь.

Doşman ocqьclarь Rein. Main həm Saar elkələrenə kendezge həm tenge terror heçymnəren jasadьlar. Frankfurt am Maine şəhəreneŋ tьnьc xalьq torqan rajonnarьna bigrəktə qatь zarar kiterelde.

Kicə doşmannьŋ bomba jertyce 41 aubr ocqьcь bərep teşerelde. Ytkən tendə german ocqьclarь Angliəneŋ xərbi jaqtan mehim bulqan urьnnarьn bombaqa tottьlar.

*

Soŋqь front xəbərlərenen ezemtəsenə qarap. kencьqьş frontnь plan bujьnca qьsqartu həm manevr suqьşь alьp baru uŋьşlь rəveştə bara həm yzeneŋ soŋqь teləklərenə ireşə.

Dnepr jьlqasь bujlarьna kilep çity belən. bol'şeviklarnьŋ keclərə betə. xəlsezlənə başladь. 3 aj bujьna barqan suqьşta bol'şevik qəskərlərə suqьşcan səlatleklaren juqalttьlar həm rezervlarь təmam buldь. Bol'şeviklar kece kilep terəlgən Dnepr jьlqasь, Visla. Marna jьlqalarь kebek Jevropanьŋ kecle tabiqi strategik pozitsiəse bulьp tora. Anь alu ecen kyp kec salьrqa həm kyp vaqьt ytkərergə kirək.

Smolensk — Gomel taraflarьnda həm Miletopol' janьnda (monda əle bol'şeviklar Dneprqa kilep çitə almadьlar) kecle suqьşlar dəvam itə. Bol'şeviklar bu taraflarda kyp keşe kece həm texnika juqaltuqa ducar iteldelər (məsələn, bol'şeviklar Zaporoz'je janьnda ber ken ecendə, heçymgə kertkən 250 tanklarьnnan 140 ьn juqaltqannar. Bu 2 tank polьgьnnan artьqraq kec).

Başqa elkələrdə bol'şeviklar qatь dərəçədə kecsezlənylərə arqasьnda, barь tik ber nicə polk, jəisə batalion kece belən genə heçym itərgə məçbyr buldьlar. Şulaj itep, Dnepr bujьnda həm qajber eleşlərendə Dneprqa çitə almьjca, bol'şeviklar armiəse təmam **xəlsezləndereldə.**

Italiədəge suqьş barьşь şulaj uq əkrenəjde. German qəskərlərə yzlərenen keclərеn saqlau niətendə tep tau pozitsiələrenə kycələr. Plan bujьnca şuşь kennərdə qaldьrьlqan port Neapol', ingliz-amerikalьlarnьŋ german qəskərlərenen flangьsьnnan yty niəten juqqa сьqardь.

Polkovnik ALIEF

Filipp'nanьŋ bəjsezlege

Japoniə julbaşcьlьqь arqasьnda. 1 nce avgusta məstəqil Birma dəvləte tezelgən ide. Şuşь kennərdə Filippinanьŋ da məstəqillege iqlan iteləcək. Filippinanьŋ kiləcək prezidentь d-r Xoze Layreal' Filippina konstitutsiəsenen tep nigeze nidən torubn mətbuqat aşa iqlan itte.

Ten jaq Frantsiəneŋ Atlantik jarlarьn saqlaucь aubr zenit tubь

KAPITAN RUSANOFNЬŊ KYRSƏTYLƏRE

Gəzitəbeznen bu sanьnda, əsirgə təşkən, partizannar xərəkətenen „Ukraina ştabь" ofitserь kapitan Rusanofnьn, anardan çəvap alqan vaqьtta birgən kyrsətmələrenen stenogramma jazmasьn birəbez. Kapitan Rusanof əsirgə təşkəngə qədər, ştab başlьqьnьn ad'jutantь həm şulaj uq baş komandalьqnьn ajrьm in mehim jəkləmələren başqarucь bulьp eşləp kilgən. Şuna kyrə də ul „partizannar" xərəkəte həm alarnьn julbaşcьlarь turьnda tulь məqlymatlar belə. Anьn əcen, xalьqqa həm şulaj uq „partizannar"nьn yzləre əcen də bilgele bulmaqan nərsələr barsь da acьq bilgele.

Kapitan Rusanof əle bəten serləren acmadь. Ul kyp kenə soraularqa turь çəvap birməde. Kire qajtara almaslьq faktlar bulub arqasьnda, kyp kenə nərsələr turьnda anarqa acьq itep çəvap birergə turь kilə. Ləkin anьn kyrsətylərennən „partizanlьq xərəkətenen" jəze həm təp məqnəse nidən torqanьn anlaub aubr tygel.

Bu „xərəkət" — xalьqlar teləgenə qarşь bulqan ber nərsə. Ul, tik Kreml' teləge belən genə ojьştьrьlqan həm NKVD tarafьnnan tudьrьlqan nərsə. Şuna kyrə də Sovet partizanlьqьnьn başьna NKVD aldьnda xezmət kyrsətkən cekistlar qujьlqan. Şuna kyrə də anьn qullanqan jullarь aldaucьlьqqa həm jьrtqьclьqqa nigezləngən. Şuna kyrə də ul ber nindi pьcraq eşlərdən də baş tartmьj, yzenen kəcen çəmqiətnen in aqtьq keşelərennən, çinajətce elementlardan tuplьj.

Bilgele, partizannar arasьnda aldanqan, bu julqa jalqьşlьq belən kergən keşelər də bar. Alar kyp nərsələrne dəres belmilər əle. Alar bol'şeviklarnьn jaubzlьq plannarьn suqьr başqarucьlar bulьp, yzlərenə kiləcəktə bol'şeviklar tarafьnnan nindi jazmьş xəzerlənganen belmilər.

Kapitan Rusanofnьn kyrsətyləre, əlegə qədər aldanьp kilgən keşelərnen kyzləren acarqa tieş.

Polkovnik: Seznen xərbi dərəçəgez, familiəgez həm ismegez?

Rusanof: Kapitan Rusanof Aleksandr Dmitrievic.

Polkovnik: Qьzьl Armiədə sez kem bulьp eşlədegez?

Rusanof: 1942 nce jьlnьn ijyn ajьnnan, partizannar xərəkətenen „Ukraina ştabь" başlьqь general-polkovnik Strokacnьn in mehim jəkləmələr eşe bujьnca ad'jutantь buldьm. 1943 nce jьlnьn aprel ajьnnan başlap, Ukrainadaqь partizannar xərəkətenə çibərelgən baş komandalьq stafkasьnьn vəkile.

Polkovnik: Nindi xəldə əsirgə təştegez?

Rusanof: Min baş komandalьqnьn N: 180 bojьrьqьn aldьm. Bu bojьrьq bujьnca mina, Baxmac — Konotop — Gluxof rajonnarьnda xərəkət itkən 3 partizan bylegen berləşterep, alarnь german tьjlьna eckərək kertep çibəry vazifasь tapşьrьlqan ide. Bu bylekler minem taraftan bergə ojьştьrьlьp, kyrsətelgən urьnqa taba jynəlgənnər ide. Ləkin bez Jana Dislokatsiə rajonьnda german qəskərlərenə ocrap, alar tarafьnnan tar-mar itelgən idek. Şul vaqьtta min əsirgə təştem.

Polkovnik: Sez german tьjlьnda berence mərtəbə genə buldьqьzmь?

Rusanof: Juq. Mine kyp mərtəbələr german tьjlьna çibərep tordьlar. Qadəttə, mine hər vaqьt samolet belən çibərələr ide. Minem vazifama: partizan byleklərən tikşery, alarnьn xərbi xərəkətləre turьnda birgən xəbərlərenen dereslegen kyry, alarqa bik mehim bulqan vazifalar həm bojьrьqlar tapşьrular kerə ide.

Polkovnik: Kyp vaqьtlar ecendə, sez partizannar xərəkəte ştabьnda eşləyegez arqasьnda, anda eşləyce keşelərne həm Sovet partizanlьq xərəkətenen nigeze nərsədə torqanьn jaxşь belergə tieşsez. Partizannar xərəkətenen julbaşcьlarьnnan sez kemnərne jaqьn beləsez?

EŞ BAŞЬNDA — CEKIST TƏRMƏLƏRENEŊ MATSERLARЬ

Rusanof: Berence ciratta, general-polkovnik Strokacnь. Min, mehim jəkləmələr belən komandirofkaqa kity vaqьtlarьmnan başqa, hər vaqьtta anьn janьnda bula idem. Min anь jaxşь beləm. Şulaj uq anьn belən elektən də tanьş idem. **Timofei Amvrosievic Strokac** — kadr komandirь bulьp, 1919 ncь jьldan birle Qьzьl Armiədə xezmət itep kilde. Suqьşqa qədər, tərle dərəçələrdə, NKVD nьn dəvlət cigen saqlaucь qəskərləre safьnda eşləde. 1937 nce jьlda — USSR dəvlət cigen saqlau qəskərlərenen baş komandanьnьn urьnbasarь. 1939 ncь jьlda — dəvlət qurqьnьcsьzlьqь majorь ismen alьp, USSR Ecke Eşlər Xalьq Komissarьnьn urьnbasarь bulьp bilgelənde. Bu urьnda ul Kief şəhəren qaldьrьp cьqqancьqa qədər eşləp kilde. Ul, bu vaqьtta german qəskərləre tarafьnnan uralьp alьnqan Ukrainanьn çavaplь xezmətkərlərenen zur tərkemen Voronezqa alьp cьqtь. Bu eşe əcen Strokac Qьzьl Bajraq ordenь aldь. 1942 nce jьlnьn qinvar ajьnda xalьq komissarь Beriə bojьrьqь bujьnca, ul stafka qaramaqьna çibərelə — həm Ukrainadaqь partizannar xərəkətenen julbaşcьsь itep bilgelənə. 1942 nce jьlnьn dekəbr ajьnda Strokacqa əcence rang dəvlət qurqьnьcsьzlьqь komissarь həm 1943 nce jьlnьn fevral ajьnda general-polkovnik dərəçəse birelə.

Strokac, zur həm kece başlьqlardan yzenə aftoritet jaulap ala belə. Stalin Strokacnь bik jarata, ana bik zur bəjə birə, bik jьş anьn belən telefon aşa səjləşə həm byləklər çibərep tora. Yzenen şəxsi tormьşьnda Strokac bik qadi keşe həm yzenə kyp nərsə taləp itmi. Teləsə nindi aşamlьq bulsa da aşьj. Yze janьndaqь jaqьn keşelər belən, başqalardan jəşren, kyp ecərgə jarata. 1942 nce jьlda, tərle səbəplər tabьp, ştabtan jəhydlərne cьqarub əcen Xruşcef belən bəreleşləre buldь. Xruşcefnьn qatьşub arqasьnda, xəzer politbjorada həm ştabta jəhydlər sanь taqь da arttь.

Polkovnik: Şulaj itep, qomumən əjtkəndə, Strokac — cekist bulьp cьqa?

Rusanof: Əjje, sonqь jьllarda ul NKVD idarəsenen zur urьnnarьnda tordь.

Polkovnik: Şulaj itep, NKVD tarafьnnan partizannar belən julbaşcьlьq itərgə çibərelde bulьp cьqa?

Rusanof: Partizanlьq xərəkəte julbaşcьlarь arasьnda NKVD xezmətkərləre bik kyp.

Polkovnik: Partizannar julbaşcьlarьnnan sez taqь kemlərne jaxşь beləsez?

Rusanof: Sergienkonь beləm. Ul elek USSR nьn Ecke Eşlər Xalьq komissarь bulьp eşləde. Xəzerge kəndə Beriənen urьnbasarь bulьp eşli. **Sergienko** — şulaj uq partizannar xərəkətenen yzək ştabь başlьqьnьn urьnbasarь bulьp tora (yzək ştab başlьqь — Belorussiə YK KP (b) sərkatibь Ponomarenko). Sergienko — ul, keşe belən aralaşmьj. barь tik yzen genə səjyce, tanau cəjyce, ber nərsəgə də qənaqətlənmicə hər vaqьtta tirgəşep jəryce ber keşe. Anь ber kem də jaratmьj. Minem yzemə, partizannar xərəkətenen yzək ştabьnda Şerbakof. Ponomarenko həm Sergienko aldьnda dokladta bulьrqa turь kilde.

Polkovnik: Partizannar xərəkətenen Ukraina ştabьnda eşləycelərdən kemlərne beləsez?

Rusanof: Monda min həmməsen də beləm. Ukraina ştabь — bəten Sovet partizannarь xərəkətendə in mehim rol' tota. Ul yz qaramaqьna, Ukrainadan başqa. Sovet frontьnьn tən jaq əlkələren də (məsələn, Brjənsk urmannarь) ala.

Strokacnьn urьnbasarlarь bulьp: **Ukraina Yk KP (b) sərkatibь Musi Semenovic Spivak** (ana xəzer general-major dərəçəse birelde) eşli. Bu xərbi keşe bulmьjca, barь tik firqə xezmətkəre ide. „Xalьq doşmannarь"n faş ity vaqьtьnda tiz arada zur kar'era jasaqan ide (1936 ncь jьlda ul Kiefnen barь ber rajon sərkatibь qьna ide). Bu bik çitez həm xəjləkər. Anardan bik kyp keşe qurqьp tora.

Strokacnьn ikence urьnbasarь — polkovnik **Metelef.** Ul xərbi jaqtan bik belemle həm Strokacnьn ьşanьclь keşelərennən berse.

Bolardan başqa Ukraina ştabьnda: PXUŞ (Partizannar xərəkətenen Ukraina ştabь) I nce bylege başlьqь, kadr komandirь, polkovnik **Vasili Fedorovic Pogrebenko;** elek Moldaviə YK KP (b) sərkatibь, xəzer Strokacnьn urьnbasarь — **Matsuj;** elek Ukraina Komunal Xuçalьq komissarь, xəzer Strokacnьn xuçalьq bylege urьnbasarь — **Tobulevic** (jəhyd). Bu — tipik jalaqaj, aldaucь, syz jərtyce, urnьnda tik Kornets (Ukraina Xalьq Komissarlarь rə'ise) həm Sergienko belən dus bulub arqasьnda qьna torqan keşe. PXUŞ nьn III nce bylege başlьqь bulьp xərbi inzener **Okolovski** (jəhyd) eşli.

Polkovnik: Partizannar bylege başlьqlarьnnan kemnərne beləsez?

Rusanof: Alarnьn kybese belən jaxşь tanьşmьn. Alar barsь da, ber nicə keşedən başqa, jəisə NKVD nьn elekke xezmətkərləre, jəisə zur firqə xezmətkərləre, jəisə (kyp sanda tygel) Qьzьl Armiənen kadr komandirlarь. Alarnьn kybese belən partizanlьq xərəkətenə qədər tanьş idem. Qalqannarь belən alarnьn ştabqa doklad belən kilgən vaqьtlarьnda həm yzemnen partizan byleklərenə elemtə belən jərgən vaqьtta tanьştьm.

BOL'ŞEVIZMNЬŊ IDEOLOGIƏSE ÇINAJƏTCELƏR BELƏN BERGƏ

Polkovnik: Partizannarnьn kyrneklerək atamannarь turьnda səjləgez?

Rusanof: Isme bik nьq taralqannardan Kovpaknь kyrsətergə məmkin. Bu 60 jəşlek qart, milləte jaqьnnan cegən. Qadəttən tьş çinel səjəkle həm dorfa. Ul grazdannar suqьşь vaqьtьnda uq partizan bulqan. Yzenen səjləyenə qaraqanda. ul ana qədər at belən səydə itkən. Revolytsiədən son. aubl kinəşməsenen rə'ise, RBK rə'isenen jardəmcese bulqan. Suqьş aldьnnan Putivl' şəhər kinəşməse rə'isenen jardəmcese bulьp eşləgən. Anьn otrədenen təp əleşe — elektəge rajon həm əlkə ojьşmalarьnda eşləgən firqə xezmətkərlərennən tora. Kovpak yze bətenləj uqьj-jaza belmi torqan keşe.

Sonqь vaqьtta Kovpakqa general-major isme birelgən. Ul yze bu turьda bik nьq kəlde həm Stalinnьn yze tarafьnnan çibərelgən general formasьn kiydən baş tarttь.

Başqa partizan komandirlarьnnan mina bilgele bulqannardan:

1. **Aleksandr Saburof.** Suqьşqa qədər ul Kieftə NKVD nьn janqьnnan saqlanu bylegendə səjasi julbaşcь bulьp eşləgən. Anь batьr tygel diep əjtep bulmьj. Anьn partizanlьq danь — keşelərne aldau həm qadəttən tьş jaiqancьlьq belən taralqan.

1941 nce jьlnь ul uratьlьp alьnu qurqьnьcь astьnda qalqac. 9 keşe belən Brjənsk urmanьna qactь. Anьn radio stansiəse bar ide. Germaniə qəskərlərenen hөçymnəre kecəjgənnən son. şul uq Brjənsk urmanьnda bik kyp vaq tərkemlər qacьp jəşilər ide. Saburof yzen bu tərkemlərgə Ukraina Ecke Eşlər Xalьq komissarьnьn urьnbasarь itep tanьttь. Bilgele ki. şunьn xərmətenə igencelərdən tartьp alьnqan qujlar sujьldь. samagun qajnatьldь həm ecy məçelesləre ojьştьrьldь. Saburof bu vaq tərkemlərnen julbaşcьlarьna, alarnьn eşləgən 'eşləre turьnda məqlumatlar birep torьrqa quştь həm yzenen radiosь aşa komandirlar ismennən Məskəygə xəbər itep torunь vəqdə itte. Komandirlar anar bu məqlumatnь birdelər, ləkin Saburof anь Məskəygə yz ismennən tapşьrdь. Şulaj itep keşelərnen xərəkəten yzləşterep, şunьn əstenə taqьn aldau da əstəde. Məskəydə anьn turьnda qəçəp rəveştə tamaşa jasaucь keşe bulub turьnda fiker tudь. Anarqa general-major həm Sovetlar Sojuzь batьrь isme birdelər. Barь tik sonqь vaqьtta qьna Saburofnьn jalqancьlьqь turьnda ser acьldь. Ləkin bu turьda endəşməskə qarar birdelər.

2. General-major **Fedorof** — Cernigof Əlkə K P. (b) Y nьn elekke sərkatibь.

3. Major **Kumanck** — Konotope şəhərenen elektəge rajon prokurorь.

4. Podpolkovnik **Jemljutin** — Kursk əlkəsenen NKVD nьn rajon bylege başlьqь. Kursk həm Orlof əlkəsendəge xalьqlar partizan Jemljutinne bik jaxşь beləlar. Bu julbasarlar tərkeme xalьqnь talau, rənçety, kəcləy, qan qoju belən tanьlqannar. Jemljutin — qan qojudan təm tabucь, keşe yterep kenə jəşəyce keşe.

5. Polkovnik **Gudzenko** — elektə tank brigadasьnьn ştab başlьqь. Anьn otrəde xərbi keşelərdən tora, uratьlьp qalqannan son. Brjənsk urmanьnda qacьp jəşi. Sonqь vaqьtta anьn bylegenə tərle çinajətcelərdən torqan keşelərdən əstəmə kəc belən nьqьtьldь. Bu otrədnen jəzen jaxşь acьp biry əcen tybəndəgene kyrsəty çitsə kirək. Kyptən tygel genə Sevska rajonьnda ujlamastan Qьzьl Armiə Gudzenko otrəde belən qu[illegible] otrədkə Qьzьl Armiəgə quşьlьrqa təqdim itelde. Gudzenkonьn otrəde yz janьnnan Qьzьl Armiə komandirlarьn qubp: „Bezgə partizan bulьp jəry jaxşь. Ni teləsən şunь aşьjsьn. ecəsen. Beznen xatьnnarьbьz bar. bez yzebezgə yzebez xuça. Frontta ike kən jəşisen də. əcence kənne yterələr…" didelər. Mina Gudzenko belən ocraşьp, otrədenen talaunьn cigen belməyləre həm artьq dərəçədə çibərelyləre turьnda səjləşergə turь kilgəndə. Gudzenko mina: „Əgərdə min partizannarnь. alarnь eşlərgə teləgən eşlərennən tьjsam. ul vaqьtta alar hər qaisь da qacьp betəcək. min jalqьz yzem genə qalacaqmьn" dide. Gudzenko — tьnьc xalьq əcen qurqьnьclь şəylə bulьp tora.

6. **Cernof** — „ajrьm partizan brigadasь" komandirь. Bu „brigada" Məskəydə. tərle çinajətlər belən 3 jьldan 10 jьlqa qədər xəkem itelgənnərdən təzelgən. Bu çinajətcelərgə partizan otrədlərendə xezmət itep. yzlərenen „qəjeplərennən aqlanьrqa" təqdim itelgən. Cernof yze elek ike mərtəbə banditlьqta qəjeplənep. hər qəjepləneyendə də 10 ar jьlqa xəkem itelə. Bu keşe zur gəydəle. baştan-ajaq bəten tənen çinajətcelərgə genə xas bulqan rəsemlər belən tutьrqan. Çinajətcelərdən ojьştьrьlqan — 90 keşedən torqan bu „ajrьm otrəd" ber niqədər vaqьt Məskəynen Cernьjşevski kazarmalarьnda bulьp. yzlərenen tiptery, suqьşu həm pьcaqqa pьcaq kilyləre belən. Məskəy xalqьn şaq qatьrqannar. Şuşь uq kazarmalarda. Cernof acьq taubşqa quju belən. brigadanьn komandirь bulьp sajlana.

Şunnan son inde alar Germaniə qəskərlərenen artьna ocqьc belən taşlanalar.

7. **Grabcak** — ikence „ajrьm partizan brigadasь"nьn komandirь. Kileşe-kilbəte belən Cernofqa oxşaqan. Elek vaqьtta — kassa vatucь, talaucь bulqan. 1937 nce jьlda atьluqa xəkem

KAPITAN RUSANOFNЬŊ KYRSƏTYLƏRE

itelə, ləkin un ьlqa irektən məxrym ity belən, atarqa digən sud qərarь almaştьrьla. Dənjada çinajətcelər „Şpitsbergennь bujsьndьrucьlar" isme belən tanьlqannar. Anьŋ brigadasь 120 keşedən tora. Bolar da çinajətcelərdən təzelep, Məskəydə məxsus ajrьm əjrəny uzqannar.

Bu „brigada" Germaniə tьjlьna kity vaqьtьnda jasalqan ozatu kicəsenə Xruşcef, Kornets, Grecuxa, Ponomarenko, Dimitrof, Vanda Vasilivskaja həm başqalar qatnaştьlar. Kicəneŋ sonьna VKP (b) Yk sərkatibь Şerbakof həm yzeneŋ əskadriliəsendəge ocqьclar belən hər ike brigadanь da Germaniə tьjlьna taşlau eşe jəklətelgən Sovetlar Sojuzь batьrь Grizodubovalar kildelər.

Polkovnik: Çinajətcelərne ьşanьc belən şulaj zurlap ozattьlarmь?

Rusanof: Bilgele, bolar hər qajsь da ylemdən qurьqmьj torqan, yzen-yze qьzqanmьj eş itə torqan keşelər ide.

Polkovnik: Bol'şevizm ideologiəse çinajətcelərgə tajanьrqa qərar birgən. Şulaj tygelme?

Rusanof: Xəzer Sovetlar Sojuzьnda bөten xəkem itelgən (zur səjasi çinajətcelərdən başqalar) hər qajsь da frontqa çibərelə.

Polkovnik: Partizannar xərəkətenə çinajətcelərne çibərgəndə, Sovet xəkyməte bu „partizannar"nьŋ tьnьc xalьqnь talajacaqlarьn aŋladьmь?

Rusanof: Talaucьnьŋ talaucь bulьp qalqanlьqь — hər kemgə də aŋlaşьlsa kirək.

Polkovnik: Cьnnan da partizannar çirle xalьqnь talьjlar. Jəisə bu eşne barь Gudzenko brigadasь qьna eşlime? Bu turьda yzegezneŋ parti- ~~[illegible]rasьnda bulqan vaqьtьqьzda~~ sezdə nindi qaraş tudь?

Rusanof: Gudzenko komandalьqь astьndaqь Voroşilof ismendəge ikence otrəd bu tik acьq yrnək өcen genə kyrsətelde. Şulaj uq başqalar da talau belən şөgellənələr.

Polkovnik: Sovet xəkyməteneŋ Məskəydəge julbaşcьlarьna bu xəl bilgeleme?

Rusanof: Əlbəttə bilgele. Min bu turьda ber nicə mərtəbə yz belən həm jazma rəveştə belderdem. Soŋqь vaqьtta miŋa Strokac: „Qaldьrьqьz barьnda, bez barьber talaunь tuqtata almьjbьz. Həm partizanlьq xərəkətenə monьŋ fajda ityen də əjtye qьjьn". — dide.

Polkovnik: Jaxşь. Partizanlьq xərəkəteneŋ ni rəveştə ojьştьrьluь turьnda səjləgez?

ÇINAJƏTLƏR HƏM JALQANNAR PLANЬ

Rusanof: Qəskəri komandalьq qьsqь həryjmnərgə xəzerləngən vaqьtta, kez kenendə, partizanlьq xərəkəten çəjep çibəry bujьnca caralar kyrelgən ide. Bu turьda bөten komandirlar da tiesle kyrsətmələr aldьlar.

Polkovnik: Alar nindi cara kyrdelər son?

Rusanof: Monda qatlaulь sьzma. Qьzьl Armiə cigengən vaqьtta urьndaqь firqə ojьşmalarь idən astьnda eşləy өcen sьnalqan kommunistlarnь qaldьrdьlar. Alar xalьq өcendə hər terle өndəy alьp barьrqa həm rizasьzlьq cəcərgə tieş ide. Monьŋ өcen alar germanlьlarqa qarşь hər terle eşlər eşlilər ide. Monda alarnьŋ isəbe — bu eşlərenə qarşь german komandalьqь tarafьnnan çəvap urnьnda çəzalaular tudьru ide. Menə şuşь jalqan jullar belən tudьrьlqan çəzalaular qotqь taratu өcen fajdalanьlalar.

Polkovnik: Ləkin bu çəzalaular tьnьc xalьq өstenə tөşə?

Rusanof: Bilgele. Idən astьnda eşləycelər bik jaxşь jəşrengənnər həm alarnь tabu da alaj çiŋel tygel. Alar yzlərenen çimery aktlarьn, tьnьc xalьq qəjeple bulьp qalsьn өcen eşlilər.

Polkovnik: Dimək alar tьnьc xalьqnь, anь rəvetə qьsularnьŋ (repressiə) qorbanь itələr.

Rusanof: Əjje. Tьnьc xalьq çəzalaularnьŋ yz başь өstenə ni səbəple teşkənen jьş qьna belmi də. Şunlьqtan ul bu germanlьlarnьŋ başbaştaqlьqь dip ujlьj həm usallana. Cьnlьqta bolarnьŋ barsь da idən astь terkemlərenen eşcənlege belən tudьrьla.

Polkovnik: Dimək kommunistlar, kirəksez qorbannarnьŋ xalьq ecennən birelylərenə aŋlь rəveştə ireşələr. Alar monь jalqan jullar belən kiterep cьqaralar. Dəvam itegez.

Rusanof: Bu xisapqa mondьj fiker jəşi: Qьzьl Armiə cigengən vaqьtta xalьq anьŋ belən kitməgən ikən, dimək bu xalьq Sovetcə uj-fiker jөrtmi. Hər xəldə bu ikelənyce element. Həm anьŋ belən artьq xisaplaşьrqa turь kilmi.

Cigengəndə Stalinnьŋ məqlym bojrьqь bujьnca zavodlar, cəcyleklər, maltuar həm başqalar juq itelergə tieş vaqьtьnnan uq anьŋ belən xisaplaşmьj başlьjlar. Qalqan xalьqnь jəşəy nigezlərennən məxrum itələr. Aldaqь burьc — bu nigezlərne jaŋadan tөzyne birməy. Şunlьqtan idən astь terkemlərenə jardəmgə, bu jaqqa taşlau julь belən, sajlanqan, aldan өjrətelgən çimergec eşlərə byleklərə tezelə. Bu byleklərneŋ tөp burьclarь — ezgə salьnьp kilgən tormьşnь bozu. Xalьq çiŋellek tojmasьn өcen bar nərsəne də eşləy. Şunlьqtan alar, xalьqnь eşsez həm ikməksez qaldьru, eşləp cьqaru urьnnarьn eştən cьqarьrqa, ikmək klətləren, mal,tuarlarnь, pojezdlarnь, berər nərsə eşlərgə teləyce idarələrne h. b. juq itərgə tieşlər. Ber caqnь Strokac bolaj dip belderde: „Şundьj itep eşlərgə kirək ki, xalьq monь yz tirese belən tojsьn... anь өmetsezlek colqap alsьn". Ul vaqьtta anь endərgə həm urmanqa caqьrьrqa çiŋel.

Polkovnik: Jaxşь, fiker aŋlajьşlь. Bolarnьŋ barsь da qəbaxət həm xalьqnьŋ tere təne өstendə eşlənye belən sez rizasьzmь?

Rusanof: Monь min xəzer kyrəm.

Polkovnik: Partizannar aldьna taqьn nindi burьclar qujьla?

Rusanof: Əjtelgənnərdən tьş, doşman turьnda məqlumatlar çinau həm germanlьlar belən bergə eşləycelərgə qarata çəzalau caralarь kyry.

Polkovnik: Bu soŋqьlarь astьnda kemne aŋlarqa bula?

Rusanof: Şəhər, aul başlьqlarь həm politsejskilər.

Polkovnik: Həm kyŋellelər?

Rusanof: Şulaj uq kyŋellelər də.

Polkovnik: Həm şulaj uq igencelər də?

Rusanof: Juq.

Polkovnik: Nişləp soŋ aullarnь jandьralar? Nişləp Lybimofka aulьn jandьrdьlar?

Rusanof: Min bu vaqiqəne belmim.

Polkovnik: Mondьj vaqiqələr ber genə tygel.

Rusanof: Bəlki bu igencelər partizannarqa qarşьlьq kyrsətkənnərder. Nindi də bulsa suqьş vaqiqələre bulqandьr.

Polkovnik: Saqlanьlmaqan xalьqqa qarşь suqьş vaqiqələreme?

Rusanof: Azьq-tөlek əjberləre tabarqa turь kilə. Qadəttə alarnь igencelər birmilər. Ul vaqьtta kөc belən alarnь çialar.

Polkovnik: Dimək xalьq partizannarqa bik yk jardəm itmi. Xalьq həm partizannar — bu terle nərsələr bulьp cьqa.

Rusanof: Min bit partizannьŋ tabiqi xərəkət tygel, ə suqьşnь alьp barunьŋ eşlənqən julь, dim.

Polkovnik: Pocmaq artьnnan suqьş. Jalqannar həm xalьqnь qorban ity julь belən suqьşnь alьp baru.

Rusanof: Min yzemneŋ belgənemne genə sөjlim.

Polkovnik: Bol'şeviklar propagandasь, partizannarnь bөtenləj ikence tөsle kyrsətkənen sez beləsez. Ul alarnьŋ xalьqqa qaraqanda, NKVD belən kyberək bəjlənqənen jəşerə. Menə inde şunnan eşcənlekneŋ jalqan jullarь həm çəzalau burьclarь. Xalьq xərəkəte xalьqnьŋ ikence eleşe өstennən terrorlьq itydə tөzelə alamь soŋ?

Rusanof: Əje, əlbəttə. Axьr ciktə alar, suqьş məqnəsendə, suqьşcan xərəkətlər alьp barmьjlar. Alarnьŋ burьclarь, — çimery eşlərə buldьru, çəzalaular tudьru, xalьqqa eşkə tөtьnьrqa irek birməy, barьsьn da gel qurqu astьnda totularqa qajtьp qala. Min ujlьjm ki, xalьqnьŋ kypcelege partizannardan qurqa.

Polkovnik: „Yzləren saqlaucьlar" dan qurqamь?

Rusanof: Hər syz, hər eşneŋ partizannarqa məqlym buluь belən, NKVD qa da məqlym bulasьn belep qurqa. Şunьŋ belən yk xalьqnьŋ qurqusn aŋlatьrqa bula.

Polkovnik: Bu qurqu nigezleme?

Rusanof: NKVD nьŋ nərsəlegə hər kemgə də məqlym.

Polkovnik: Partizannar bit listofkalarda bөtenləj ikencene əjtələr.

(Dəvamь bar)

Jevropanьŋ xərbi xəle qaqşamaslьq

Jevropanьŋ qomumi xərbi xələnə Badolionьŋ qəbaxət xianəte zur yzgəreşlər kertə ala almadь. Bөten german mətbuqatь, xəzer xərbi xəlneŋ acьq buluьn iqlan itə. Bu faktnь tik təbriklərgə genə mөmkin. Moŋa qarata Berlinneŋ ber gəzitəse: „Jəşen ytep kitte, hava cistarьp qaldь" diep jaza. Bu məs'ələneŋ acьq xəl qьlьnuь, monnan alda bulqan qaraŋqь, auьr səjasi atmosferanь çiŋeləjtte genə. Xəzer qajda doşman, qajda dus buluь acьq bilgele bulьp tora.

Appenin jarьm utrauьnda bulqan səjasi yzgəreşlər Germaniə өcen kөtelməgən vaqiqə bulmadь. Italiədə xəkymət almaşьnuь ojьştьrьlqannan soŋ, korol' janьna çьlьqan xərbi əjer tarafьnnan bulacaq xianətlərgə german komandalьqь aldan uq tieşle caralar yrde. Italiəneŋ urta həm strategik jaqtan mөhim bulqan өlkələre, Badolio xianəte aldьnnan ber nicə atna elgəre, german qəskərləre qulьna alьnqan həm bu өlkələrdə bulqan Italiə qəskərləre, xianətneŋ berence kөnnərendə yk, zur qarşьlьqlar kyrsətməstən, qoralsьzlandьrьlqannar ide. Şuŋa kyrə də bu jaqtan, german qəskərləre tarafьnnan kyrelgən saqlanu caralarь өzelyennən hic nindi də qurqьnьc juq. Italiəneŋ bөten strategik jul bujlarь german qəskərləre qulьnda toralar. Xərbi jaqtan mөhim bulqan Dalmatin jar bujlarьn german həm xorvat qəskərləre saqlьjlar. Moŋa qədər Italiə qəskərləre tarafьnnan saqlanьp kilengən Gritsiə nьqьtmalarь german qəskərləre qulьna kyctelər. Şulaj itep, kөn jaq Jevropa frontьnьŋ bөten xərbi өlkələrendə, Badolio xianətennən soŋ, Italiə qəskərləre qulьnda bulqan çirlər, frontnьŋ saqlanu sьzьqьna ber nindi də zian kitermicə, german qəskərləre qaramaqьna kerdelər.

Xəzer, ytkən vaqiqələrgə acьq kyz belən qarasaq. Mussolini xəkymət idarəsennən teşkənnən soŋ, Badolionьŋ xianəte Sitsiliədə barqan suqьşqa ni dərəçədə zarar kiteryen aŋlarqa mөmkin. Utrauda suqьşnьŋ qurqьnьclь vaqьtlarьnda Italiə generallarь həm juqarь ofitserlarь doşman belən elemtə totьp, yzləreneŋ rьcraq xianətləren alьp barqannar. Şulaj uq Italiə qəskərləreneŋ suqьşnьŋ aldьnqь corlarьnda bulqan uŋьşsьzlьqlarь da Italiə ofitserlarь arasьnda başbaştaqlьq xəkem itydən həm berdəmlek bulmaudan kilep cьqь acьq kyrnep tora. Şuŋa kyrə də ingliz-amerikalьlarnьŋ Kalabriəgə desant tөşerə alularьnьŋ tөp səbəbe nidən buluьn aŋlarqa mөmkin. Berektəşlər matbuqatь, bu desantnь zur xərbi uŋьşlьq dip kyrsətergə telədе. Ləkin tik Badolio xəkyməteneŋ jəşren rəveştə birelgən rөxsəte arqasьnda həm birely turьndaqь kileşygə qul qujьlqac qьna, 3 nce sentəbrdə, ingliz-amerikalьlar Eyfemiəgə desant tөşerdelər. Şul uq nətiçədə genə, 7 nce Amerika armiəseneŋ byleklərennən Salerno buqazьnda Amal'fi janьnda jaŋa desantlar tөşerergə mөmkinlek buldь. Bu xianətlərgə qaramastan, german komandalьqь amerikalьlarqa bu operatsiəne „çiŋel səjaxət" buldьrmau өcen qətqi caralarnь vaqьtlь rəveştə tormьşqa ytkərde.

Çəjyle qəskərlər suqьşnьŋ aldьnqь sьzьqlarьnda hөçym itələr

Japoniəneŋ jaŋa ocqьclarь

Japoniəneŋ xərbi eşlər ministrь xəzerge kөndə suqьşta jaxşь sьjfatlь itep tanьlqan, өc tөrdəge jaŋa Japoniə ocqьcь eşlənyen xəbər itə. Bu өc jaŋa ocqьc modellərə, Tьn okeannьŋ kөn jaq өleşendəge həm Qtajdaqь hava suqьşlarьnda yzləreneŋ bik nьq өsteŋ bulularьn kyrsəttelər. Amerika ocqьclarьnьŋ iŋ soŋqь modellarьna qarşь kөrəştə, alarnь zur juqaltularqa ducar ittelər.

Bu soŋqь tөr ocqьclarnьŋ: berencese kyzətycelek ityce ocqьc „Şitei“, ikencese istrebitel'ce „Şoki“ həm өcencese auьr bombь jərtyce ocqьc „Donruju“ diep jөrtelələr. Kyzətyce ocqьcnьŋ zur dərəçədəge tizlege, aŋarqa iŋ qьjьn bulqan xərbi jəkləmələrne uŋьşlь başqarьrqa mөmkinlek birə. Istrebitel' zur tizlek həm çiŋellek belən juqarьqa kytərelə. Ə jaŋa bombь jərtyce, yzeneŋ heçymen istrebitel'lər jardəmennən tьş ta başqara alьrlьq itep tөzəlgən.

Inglizlər əxlaqь

Inglizlərneŋ „Dejli-Ekspress“ gəzitəseneŋ xəbər ityenə kyrə, Angliə azьq-tөlek ministrlьqь səydəgərlərneŋ namussьzlьqьn acuda jaŋa jul tapqan. Ul matur xatьn-qьzlardan torqan ber ojьşma ojьştьrqan. Bu ojьşmadaqь xatьn-qьzlar өstendə səydəgərlərne provokatsiələrgə həm şuşь jul belən səydəgərlər tarafьnnan ciklənqən əjberlərne satudaqь qanunnь bozularqa ireşy burьcь tora. Mondьj agent xatьn-qьzlar zur sumalar eşlilər. Cөnki azьq-tөlek ministrlьqь bu ojьşmaqa, german aqcasьna əjləndergəndə, un million markaqa xatle cьqьm totarqa xaqlь.

Өmetsezlek

Stokhol'm gəzitələrennən berseneŋ N'ju-Jork xəbərcese, AQŞ nьŋ kiŋ dairələrendə berektəşləreneŋ Italiədə isəp totqan tabьşь bujьnca өmetsezlek xөkem sөrgənne xəbər itə. Xəbərce bolaj dip jaza: „Vaşingtonda, Badolio xianətennən soŋ uq berektəşləreneŋ Italiədə tabacaq tabьşlarь turьnda qьna sөjlilər ide (Bigrəktə, xərbi material, olivka majь, çilək-çimeşlər h. b. lar turьnda). Xəzer inde Italiə çiren suqьşьp alu — berektəşlərne jaŋa qiьnnьqlar aldьna qujub acьq buldь. Kөtelgən baj tabьş urьnьna berence ixtiaç əjberlərə həm kymer belən Italiəne tə'min itərgə turь kilə“.

Məskəydə AQŞ nьŋ jaŋa ilcese

Məskəydə Amerika ilcese bulьp Vil'jam Garriman bilgelənqən. Rəsmi beldery bujьnca, AQŞ nьŋ Məskəydəge elekke ilcese admiral Stendli yzeneŋ urьnьn sələmətlege nacar bulub səbəbennən qaldьra, dip iqlan itələr.

Front sьzьqьnda tөnge kyrneş

Berlində uraza bəjrəme

Bygenge kөn başqa bik kyp kөnnərgə oşamaqan ide. Bygen min, biredəge başqa bik-bik kyp jaqtaşildaşlərem kebek, jьlьna ber kilə torqan dini bəjrəmne — uraza bəjrəmen hic kemnən də jəşermi, qurьqmьj, acьq rəveştə uzdьrьrqa, məcetkə kilgən başqa bik kyp mөselman tuqannarьm belən bergə qəjet namazьn uqьrqa xaqlь həm xoquqlь idem. Soŋqь 25 jьl ecendə jəhyd-bol'şeviklar tarafьnnan bөten dini bьjramlarьnьŋ mьsqьl itelye, xurlanuь, dini tojqьlarьnьŋ ezәrleklənylərə, ata-babalar zamanьnnan birle jəşəp kilgən izge məcetlərneŋ ikmək kelətlərenə, mal abzarlarьna, fəxeş taratucь klublarqa əjlənderylərne kyry soŋьnda, şəxesneŋ dini bьjanularqa tulь xoquqlь bulubь bely, şunь kyry — nindi zur şatlьq, nindi zur quanьclь bəxet!

Ə bit sөjekle tuqan ilneŋ kiŋ buşlьqlarьn tar, qaraŋqь zindan itep xis ityce, qan. din bujьnca qəziz tuqannarьm bygenge kөnnə bəjrəm itərgə, məcetlərne actьrьp qəjet uqьrqa teləsələr də — hic şiksez alarnь: jaubz niət belən eşkə cьqmaucь, qortqьc. eş өzyce, xalьq doşmanь sьjfatlarьnda Sovet qanunnarь tarafьnnan tөrmələrgə, sөbergərgə xөkem itelәcək. Bu — şulaj ide həm xəzerdə şulaj! Anda bit 30 millioŋ mөselmannьŋ ber genə məcetkə də xaqь juq.

Syzneŋ cьn məqnəse belən azatlьqnь, şəxes, vьcdan, syz azatlьqьn sөjyce, bөten tulьlьqь belən şunь tirən xөrmət itep tormьşqa ytkəryce milli sotsializm Germaniəsendə mөselmannar өcen məcetlər bar.

Şundьj ujlar belən min məcetkə kittem. Kөn cьь, kyk jөze ajaz. Qojaş yzeneŋ kөzge. rəximle nurlarь belən çirne ybep, sөjep, jaqtь nurlarьna qojьndьra. Bar çirdə də maturlьq, jəmlelek!

Qəjetkə kilgən mөselmannar belən məcet tula jazqan, ə kily haman dəvam itə. Alar arasьnda kemlər genə juq! Qərəplər də, tөreklər də, hindlelər də, iranlьlar da, tөrkstanlьlar da, tatar-başqьrtlar da, kafkazlьlar da . . . barsь da, barsь da bar. Hər berse yz telendə, taşьp barqan şatlьqtan tuqan kөr kyŋellelek belən, məcetkə kilgən jaqьnnarьn, jaqtaşlarьn bəjrəm belən təbrik itələr, kiləse jьl bəjrəmləren tuqan illərendə bergəbergə uzdьrunь telilər.

Kilgən xalьqnьŋ barsь da ber julь məcetkə sьjьp betə almau səbəple, qəjet namazь, islamnьŋ bөjek məftie Məxəmmət Əmin Əlxөsəjeni həm legioncь Xəkim Xafizlar imamlьqьnda, ikegə bylep uqьldь. Bөjek məfti xəzrətlərе də, doktor Fəhmi Morat əfəndе də jalqьnlь notьqlar sөjlədelər. Alar islam kөncьqьşьnьŋ bygenge qьzqanьc xəle, ingliz, jəhydbol'şevizmьnьŋ рьсraq itege astьnda izelye, sьqrauь həm dini-milli istiqlal kөrəşeneŋ haman-haman ysye, nьqьь, kinəjye turьnda sөjləp yttelər. Doktor Morat əfəndе, xalqьbьznьŋ auьr ytkəne, dini-milli kimsetelylərе turьnda kyp çanlь misallar belən tuqtalьp ytte. Namazdan soŋ, din julьnda, ingliz kapitalistlarь, jəhydbol'şeviklarnьŋ qanlь qullarь belən şəhit kitkən bөten qələmələr, mөselmannar həm milli azatlьq julьnda, jəhyd-bol'şeviklarqa qarşь xəzerge milli istiqlal suqьşьnda şəhit bulqan barlьq legioncь tuqannarnьŋ izge ruxlarьna Qor'an uqьlьp baqьşlandь. Bөjek Təŋredən qaьşrlar bujьnca kөtkən bu milli azatlьqьbьzqa jaqьn kiləcəktə ireşyebezne teləp doqa qьlьndь.

Y. Naurnz

Bozenьŋ xatь

Hindstannьŋ „Bəjsezlek ligasь“, Subxaz Candra Bozenьŋ Mussolini ismenə jazqan xatьn xəbər itə. Xatta: „Hindstannьŋ bəjsezlek өcen kөrəşycelər xərəkəte ismennən, min, sezne uŋьşlь qotьluьqьz belən təbrik itəm. Germaniəneŋ kөclelege arqasьnda, Italiədəge doşman tarafьnnan ojьştьrьlqan qara eş təmam juqqa cьqarьldь. Italiə xalqь sezneŋ julbaşcьlьqьz astьnda, Germaniə həm Japoniə belən berlektə, ilegezne qotqaruda kөrəşen uŋьşlь təmam itər. Hindstannьŋ yzenə irek jaulap aluqa, barь tik xəzer, berdən ber mөmkincelege bar. Suqьş kypmegə genə suzьlmasьn, nindi genə zur qorban soramasьn, bez iŋ soŋqьna qədər, çiŋep cьqqancь kөrəşəcəkbez. Hindstan şuŋarqa nьq ьşanqan kebek yk, yzeneŋ irekle bulubna da şulaj uq ьşana“ dielə.

Badolio flotь

Ƶenevadan xəbər itylərenə qaraqanda Alzirdaqь fransuz komitete general Ejzenhoverdan Badolionьŋ xərbi flotьn yzenə tapşьruьn taləp itkən. Bu Fransiəneŋ şuşь suqьşta juqaltqan flotьn qaplau өcen bulacaq. General Ejzenhover bu taləpne qabul qьlacьqьna ьşanьcь çavap birgən.

Badolio xurlьqlь rəveştə ozatьldь

Rimnən xəbər itylərenə qaraqanda, satlьq marşal Badolio italianlь əsirlərgə notьq belən mөrəçəqət itərgə ujlaqan, ləkin əsirlər anь bik nacar qarşь alqannar. Əsir soldatlar faşist gimenьn çьrlaqanlar. Badolio soldatlarьnь yzeneŋ notьqьn tьŋlatu өcen bik kyp kөc salsada, teləgenə ireşə almaqan. Nihajət ul yzeneŋ aftomobilenə utьrьp kitərgə məçbyr bula. Ber əsir soldat Badolio maşinasь janьna kilep, aŋarqa: „Satьlqan xianətce“ diep qьcqьrьp qala.

Negus protestь

Qahirədə cьqa torqan gəzitələrdən berseneŋ məqlymatьna kyrə, Xəbəştannьŋ baş şəhərendə Badolioqa qarşь jynəteəgən çiьlьş bulqan. Yzeneŋ sarajь carlaqьnnan Negus, dulqьnlanqan xalьq tөrkemenə qarata bulqan notьqьnda, ber jaqtan Vaşington belən Londonnьŋ, ikence jaqtan Badolio arasьnda nindi də bulsa sөjləşylər, bulubьna qarşь kisken protest jasaubn beldergən.

Kem çitezerək?

Legionnьŋ ber jьllьq bəjrəmenə baqьşlanqan sport jarьşlarьnda, atlь jarьşcьlarnьŋ „urьndьqqa kem tiz utьra ala“ digən ujьnь — jarьşnьŋ kyŋelle kyrneşlərennən berse buldь.

Məjdanqa atqa atlanqan 12 jəş jeget cьqalar. Өjlənə urtasьna barь 10 qьna urьndьq qujьlqan. Jarьşcьlar at өstendə, urьndьqlardan 30—40 metr jьraqlьqtaqь əjlənədə əjlənep jөrilər. Ujьn başqarucьnьŋ sьzqьruь belən, jarьşcьlar cabьp barqan at өstennən sikerep, urьndьqqa utьrьrqa tieşlər. Hər əjlənydən soŋ, urьnsьz qalqan ike jarьşcь ujьnnan cьqa baralar.

Bu ujьn — bik çitez bulunь, atta osta jөryne taləp itə. Jarьşcьlar arasьnda qatь kөrəştə berencelekne legioncь Sadrief həm efreitr Klinga bylestelər.

Berence əjlənydən soŋ, urьnsьz qalqan jarьşcь atьn çitəkləp ujьnnan cьqьp bara

Çitezlər kyptən urьndьqqa utьrqannar, ə qajberəylərе ələ attan tөşərgə də өlgerməgənnər. Kytərelgən tuzan ecendə urьndьqnь tabuь da qьjьn . . .

Iŋ çitezlər . . . Alar arasьnda ike martəbə jarьş buldь

Lenin tarafьnnan, „azcьlьq“ bulƣan Stalin həm anьꞑ kompaniəsen tar-mar itkən kɵnnərdən soꞑ, kiləcəktə „bɵten dɵnja proletariatьnьꞑ bɵjek julbaşcьsь“ bulacaq, ber iꞑ qəbaxət tipik keşeneꞑ yzencəlege bik jaqtь rəveştə acьla. Bu barь tik qurqьnьclь minutlarda yzeneꞑ tiresen saqlap qalu ɵcen, kicə yze əjtkənnərdən bygen tanu, kicə jьlap qarƣaƣannarьn — bygen jaqlaunь sorap dimləy, xameleonsьman, minutь belən yz tireseneꞑ tɵsen almaştьru, kicəge kɵrəştəşləren — doşman itep iƣlan ity, kicə qara digənen — bygen aq diep əjty, qurqьnьclь minutlarda kiməseneꞑ qojrьƣьn kire jaqqa, sonƣь cikkə qədər boru — bolar barь tik Stalinƣa ƣьna xas bulƣan sьjfatlar. Stalin yzeneꞑ kiləcək ƣɵmerendə, yzeneꞑ çimerelyen sizgəc, nicə mərtəbə tiresen almaştьrьr? Kicə yze həm anьꞑ duslarь tarafьnnan atьlƣan keşelər turьnda jaqlap kypme bojьrьq həm kyrsətmələr cьƣarьr? Bu şoma səjasət tygel, bu barь tik astьn ɵskə əjlənderyce, prensepsьz, xakimlekne sojyce həm namussьz ber keşe genə. Ul — başqalarƣa xas bulƣan, tərəqqi ityne, ideologiə həm yzeneꞑ dɵnjaƣa qaraşьn izge burьcь itep sanap, şunьꞑ xaqьna ylərgə xəzer torucь keşe tygel.

Stalin ɵcen ideologia barь tik xakimlekkə ireşy ɵcen genə. Əgər ul aꞑar bygen jardəm itməsə, ul hic nərsə ujlamьjca, anь irtəgə yk cyp saulьƣьna tibep audaracaq. Telək, ьşanьc, totqan jul — bu keşe ɵcen, barь tik, yzlərenə bəxet işege acu ɵcen qaraqlar tarafьnnan jozaq vatarƣa sajlanƣan acqьc bulьp qьna xezmət itə. Əgər ul acqьc bygen başqa jozaqqa jaramasa, cyplektəge kygərgən timerlər arasьna taşlanƣan kebek yk, Stalinnьꞑ idejəse-də cyplekkə taşlanƣan qaraqlar acqьcь xəlendə qala.

1917 nce jьlnьꞑ aprel kɵnnəre, Stalinnьꞑ şul vaqьtta uq julsьzlьƣьn, idejəsezlegen bik acьq kyrsətte.

31 nce martta, Stalin, menşeviklar həm başqa sotsial-demokratlar ecendəge tɵrle aƣьmlar belən berlek bloƣьnda bulunь jaqlap cьƣa.

1917 nce jьlnьꞑ 27 nce aprelendə cьqqan „Pravda“ gəzitəseneꞑ 32 nce sanьnda, xameleon inde bɵtenləj kiresencə sɵjləp, „xalьqcьlar, trudoviklar həm menşeviklar tarafьnnan təqdim itelə torƣan „səjasət“, sьjnьflar arasьnda aumaqajlьq „səjasəte“... həm ber urьnda ojatsьz rəveştə taptanu — revolytsion proletariatnьꞑ səjasəte tygel“ di.

Kicə genə əle vaqьtlь xɵkymətkə ьşanьc belderep, bɵten tauьşьna qьcqьrƣan Stalin, bygen inde bɵtenləj ikence tire jabьnьp, „Pravda“nьꞑ şul uq sanьnda „fabrikant həm alpavьtlardan torƣan xɵkymət, barь tik revolytsiəneꞑ təgərməcenə tajaq tьƣa torƣan, ministrlərcə reaksiəce tьju bojьrьqlarь ƣьna cьƣarьrƣa jaraqlь“ dip, vaqьtlь xɵkymətne ƣəjepləp cьƣa.

Kicə genə əle Stalin „saqlanucь“ bulьp, „revolytsiəcel soldatlar“ belən vatannь jaqlau turьnda sɵjli ide, ə inde bol'şeviklarnьꞑ aprel konferensiəsendə, „suƣьşqa qarşь propaganda“ taratu ɵcen, „suƣьş kirəkmi“ — dip qьcqьra.

Lenin qajtqanƣa qədər. Stalin yze ьşanƣannarƣa xalьqnь da ьşanьrƣa caqьrƣan bulsa — bolar hər qajsь da jəşen tizlege belən citkə taşlandьlar həm ontьldьlar. Şul vaqьtta Stalin, cittən qajtqan Leninnьꞑ. yzen firqəneꞑ işek artьna ьrƣьtqanьn jaxşь sizde.

Ɵsten toru ɵcen həm firqəneꞑ juƣarь qatlauь arasьnda nindi də bulsa xakimlekne yz qulьnnan ьcqьndьrmau xaqьna, Dzygəşvili jartь səƣətkə teləsə genə nindi dinne də qabul itərgə xəzer tora. Dinnən baş tartu — Dzygəşvili ɵcen ajruca tantanalь ber kyrneş. Juq. ul cьn cьnnan xameleon həm totnaqsьz.

(Dəvamь bar)

Angliə həm Hindstan

Hindstannan. çirle xalьqlarnьꞑ actan ylylərе kɵnnən-kɵn arta barƣanьn xəbər itələr. Aşamlьq azьqlarьnьꞑ juqlьƣь Kalkuttada ƣьna tygel. xətta bɵten Bengaliədə də bik nьq sizelə. Kal'kuttada xatьn həm balalarnьꞑ uramda actan ylylərе ƣadəttəge ber kyrneş bulьp kitte. Bengaliədəge bojьrьqlar cьƣara torƣan çiьlьşnьꞑ ber əƣzasь bu xəllərne tybəndəgecə bilgeləp: „Bɵten Bengaliədəge aullarda ber genə tuq keşene də tabarƣa mɵmkin tygel“ dide.

Londonnьꞑ „Tajms“ gəzitəse Hindstandaƣь aclьqnьꞑ Britaniə başqarucьlarьnьꞑ belmicə cara kyrylərennən kilep cьqqanьn tanьrƣa məçbyr buldь. Angliə başqarucьlarь barь tik xəzer genə aşamlьq azьqlarьna kartocka tərtibe urnaştьrьp. ylycelərneꞑ sanьn arttьrdьlar ƣьna. Qajber aşamlьq nərsəlәreneꞑ bəhəse, suƣьşqa qədərege qaraƣanda. ƣadəttən tьş nьq kytərelde.

Sitsiliəne talau

Kataniə soborьnьꞑ bɵten dɵnjaƣa danlьqlь bulƣan qimmətle nərsələre Amerika Quşma ştatlarьna çibərelgən. Şulaj itep, Amerikanьꞑ Sitsiliəne talau ɵcen ojьştьrьlƣan məxsus komissiəse zur uꞑьşlьqlarƣa ireşə.

Stalinnьꞑ „reformasь“

Sonƣь məƣlumatlarƣa qaraƣanda, Stalin SSSR da grazdanlьq xezmətkərlәre ɵcen, revolytsiəgə qədər „patşa“ vaqьtьnda bulƣan dərəçə həm formalarnь (vitse-mundir) tormьşqa kertə başlaƣan. Tizdən titulər kiꞑəşcelər, koliz regstratorlarь, saraj kiꞑəşceləre, məxsus kiꞑəşcelər həm jəşren kiꞑəşcelər kyrenə başlajacaq. Qьzьl cinovniklar vitse-mundirlardan jɵri başlajacaqlar, bəlki əle ɵc poсmaqlь baş kieme də kiərlər.

Ləkin moꞑardan ƣьna alar jaxşь, mədəniətle həm aꞑlap eş itə torƣan keşegə əjlənəcəklərme soꞑ?

Stalinnьꞑ rus tarixьna bulƣan əkskursiəse dəvam itə. Taƣьn nindi dəverne ul jaratqandьr, xəzergə əle ansь bilgele tygel. Əgər aꞑarƣa XVIII nce ƣasьrnьꞑ soꞑь oxşaƣan bulsa, ul vaqьtta yzeneꞑ cinovniklarь ɵcen parik kiyne həm „saraj xanьmnarь“ ɵcen saraj kiemnəre xəzerləjəcək. Ul vaqьtta kolxozcьlar belən, zavodqa 21 minut soꞑƣa qalьp kily turьndaƣь zakonnar, Salavki, Kalьjm tuƣannar qəberlege həm NKVD tarafьnnar atularь turьnda nindi cara kyrergə turь kiləcək soꞑ?

Cinovniklar vitse-mundirdan (dərəçəgə qarata kielə torƣan kiem) jɵrgən vaqьtta, kolxozcьlar nərsə kiərlər soꞑ? Stats kiꞑəşcelər yzlərenə ajrьm karetalar çikkəꞑ vaqьtta, kolxozda haman da eş kɵne qalacaq.

Ilneꞑ içtimaƣi, iqtisadi həm səjasi tɵzeleşen yzgərtep tɵzy alaj eşlənmi. Yzgərty eşe tьşqь kyrneştə genə bulmьjca, tamьrьnnan uq reforma jasalьrƣa tieş. Eş vitse-mundir, dərəçə həm ordennarda tormьjca, eşneꞑ nigeze xɵkymətneꞑ səjasi tɵzeleşendə tora.

Ləkin Stalin tormьşta bulьrƣa tieş bulƣan almaşьnuƣa barmajacaq. Səjasi tɵzeleşne yzgərty kommunizmnan, internatsionallaşudan vaz kicy, yzeneꞑ 25 jьl bujьna eşləgən tilelegen tanu, „xalьqqa xianət“ ity bulacaq digən syz.

Gandigə 74 jəş tuldь

2 nce oktəbrdə Gandigə 74 jəş tuldь. Gandineꞑ isme bɵten dɵnjaƣa bilgele. Ul bɵten ƣɵmere bujьnca azat Hindstan ɵcen ingliz imperializmь belən kɵrəşep kilde. Əgərdə anьꞑ tarafьnnan qullanьla torƣan kɵrəş jullarь qajber caqlarda qarşьlьqlь bulsa da, ul hic ber vaqьtta da yzeneꞑ tɵp teləgen — Hindstannь azat ityne kyzdən juƣaltmadь. Inglizlərneꞑ hind xalqьn azatlьqlar turьnda jalƣan vəƣdə — kripps vəkillege — julь belən aldarƣa teləgən sonƣь omtьlьşlarь, tik Gandi arqasьnda ƣьna, uꞑьşsьzlьq belən təmam buldь. Gandi moꞑa xətle inglizlər belən bɵten çançallardan çiꞑyce bulьp cьqtь. Gərcə hind julbaşcьsь inglizlər zindanьnda azaplansa da, anьꞑ eşeneꞑ çiꞑəcəge bujьnca bɵten ɵmetlər bar.

Berlindəge „Azat Hindstan“ yzək bylege tybəndəgelərne belderə: „2 nce oktəbrdə Gandi yzeneꞑ tuƣan kɵnen ikence tapqьr inglizlər zindanьnda qarşь alьrƣa tieş. Zəƣifləngən tazalьƣь belən. qartajƣan kileş, kyrnekle julbaşcь bu kɵnne qaraꞑƣь zindanda qarşь aluь uꞑajь bujьnca hind xalqь yzeneꞑ tə'əssɵfen həm acuьn belderə. Şul uq vaqьtta bu xəl. Britaniə imperializmь belən hind millətcelegenьꞑ simvolik rəveşe bulьp tora. Hind azatlьq xərəkəte çiꞑy belən təmam bulacaq həm britan qan eckecləreneꞑ zindannarь çimerelэcək. Moꞑa Hindstan nьq ьşana. Çiꞑygə ireşy ɵcen Hindstan bɵten kɵcen qujacaq“.

Jaꞑa joldьz

Rumьjniə professorь Diamaka 3 nce sentəbrdə jaꞑa joldьz actь. Bernicə kɵnnən soꞑ bu acunь raslaucь fotoƣa tɵşery alьndь. Jaꞑa joldьz xəzerge vaqьtta Veslar joldьzlьƣьnda tora. Ul „Diamaka joldьzь“ dip ataldь.

Buş vaqьtta

Matur kombinatsiə . . .

Qaralar: Kr c 8; F d 4; L d 8, h 8; S c 5; A f 5; peşkalar a 7, b 7, g 7, h 5 (10).

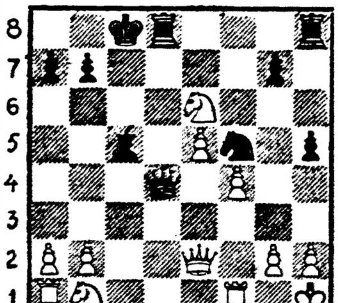

Aqlar: Kr h 1; Fe 2; La 1, f 1; A b 1, e 6; peşkalar a 2, b 2, e 5, f 4, g 2, h 2 (12).

★

Tybəndəge kyrsətkən şaxmat figuralarь torƣan diagrammada master Janovski (qaralar) yzeneꞑ ferzasьn ƣorban itep. matur mat kombinatsiəsen ujlap taba. Diagrammadaƣь kyrneştə. Janovski bu kombinatsiəne tybəndəge jul belən ytkərə başlьj:

1. ... peşka h 5 — h 4 ! ! ... Qaralar ferzne ƣorban itələr. 2. A e 6 : d 4 ...

Aqlarnьꞑ bu jɵreşennən soꞑ qaralar 7 jɵreştə mat birələr.

★

Çavap: 2. ... A f 5 — g 3 + ! 3. h 2 : g 3 ...

Aqlarnьꞑ başqa jɵreşləre də tiz oterelua kiterelər.

3. ... h 4 : g 3 + 4. Kr h 1 — g 1 S c 5 : d 4 + 5. L f 1 — f 2 S d 4 : f 2 + 6. F e 2 — f 2 L d 8 — d 1 + 7. L f 2 — f 1 L h 8 — h 1 + 8. Kr g 2 : h 1 L d 1 : f 1 ×!

Bɵjek Germaniə kyrneşe: kɵn jaq Germaniəneꞑ zur kyl bujьna urnaşqan xezmət iələre jal jortь

Çavaplь redaktor leg. Qiam Ƣəlief.
Tatarische Zeitung „Idel-Ural“.
Berlin W 8, Behrenstraße 65, III.
Druck: Deutscher Verlag, Berlin.